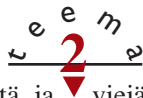

Jari Viitanen ja Antti Mutanen

Venäjän sahateollisuus menestyy vientimarkkinoilla

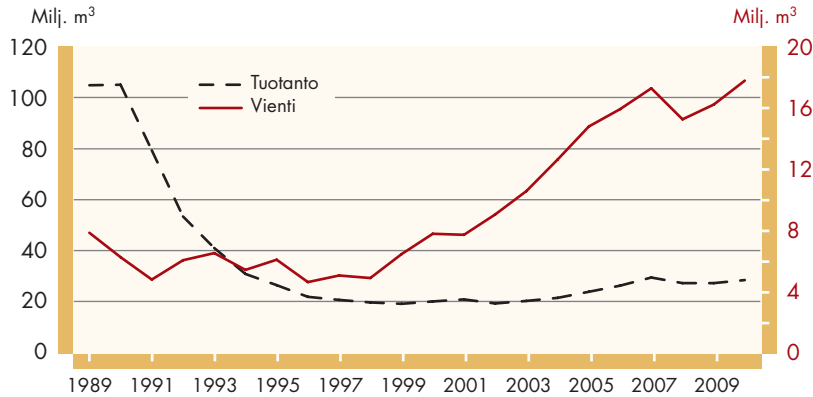
Venäjän metsäsektorin kansainvälistymistä ja ulkomaankaupan kehittymistä tarkastellaan yleensä raakapuun vientimäärien kautta. Tämä näkökulma on kuitenkin osittain harhaanjohtava. Vaikka raakapuun vienti on ollut huomattavaa koko 2000-luvun ajan, on sen osuus Venäjän metsäsektorin viennin arvosta pudonnut 2000-luvun alkupuolen lähes 40 prosentista noin 20 prosenttiin vuonna 2010. Keskeisin syy kehitykseen on ollut Venäjän raakapuulle asettamat vientitullit. Sahatavaran osuus Venäjän metsäsektorin viennin arvosta sen sijaan on kasvanut tasaisesti ja käänteisesti raakapuun vientiin verrattuna. Vuonna 2000 sahatavaran osuus metsäsektorin viennin arvosta oli vajaa viidennes mutta vuonna 2010 osuus oli kasvanut jo kolmasosaan. Sahatavarasta onkin tullut Venäjän metsäsektorin tärkein vientiartikkeli ja on odotettavissa, että sen merkitys kasvaa edelleen lähitulevaisuudessa. Sahatavaran viennin kasvua tukee se, että huomattava osa Venäjän metsäsektorille viime vuosina tehdyistä investoinneista on massa- ja paperiteollisuuden investointisuunnitelmien lykkääntyessä kohdentunut sahatavaran tuotantoon.

Sahatavaran vienti kohdentuu usealle alueelle

Venäjän sahatavaran vienti on elpynyt 2000-luvulla nopeasti, ja vientimäärissä mitattuna Venäjä on noussut maailman toiseksi suurimmaksi sahatavaran

viejäksi Kanadan jälkeen. Käytännössä lähes kaikki Venäjältä viety sahatavara on havusahatavaraa lehti-sahatavaran osuuden jäädessä noin kahteen prosenttiin sahatavaran viennin kokonaisarvosta. Vuonna 2010 venäläisen sahatavaran tärkein kohdealue oli Kiina viennin arvolla mitattuna. Kiinan kasvavaa globaalia roolia metsäsektorin tuotteiden kuluttajana kuvaa hyvin se, että venäläisen sahatavaran viennin arvo Kiinaan oli suurempi kuin yhteenlaskettu viennin arvo koko Euroopan unionin alueelle. Euroopan unionissa tärkeimmät sahatavaran viennin kohde- maat ovat olleet Saksa, Ranska ja Britannia. Muita tärkeitä kauppakumppaneita ovat Neuvostoliittoon aiemmin kuuluneet IVY-maat, Iran sekä Egypti ja muut Pohjois-Afrikan valtiot.

Kiinan aseman vahvistuminen Venäjän sahateollisuuden tärkeimmäksi vientimaaksi on tapahtunut nopeasti. Vielä vuonna 2007 Kiinan osuus Venäjän sahatavaran viennin arvosta oli vain noin 7 prosenttia. Kiinaan on tosin Venäjältä viety yksikköhintojen perusteella heikkolaatuisempaa sahatavaraa kuin esimerkiksi muille tärkeille markkina-alueille. Sahatavaran lisääntynyttä vientiä Kiinaan selittää osaltaan kuitenkin se, että sahatavaralla on Venäjän asettamien raakapuun vientitullien jälkeen korvattu aiempaa erittäin vilkasta tukkien vientiä alueelle. Tältä osin Venäjän federaation tavoitteet metsäsektorin tuotannon ja viennin jalostusarvon nostamisesta vaikuttavat onnistuneet, vaikkakin tulliohjelman ensisijaisena tavoitteena oli suhteellisen alhaisen jalostusasteen kuten sahatavaran asemesta korkea-

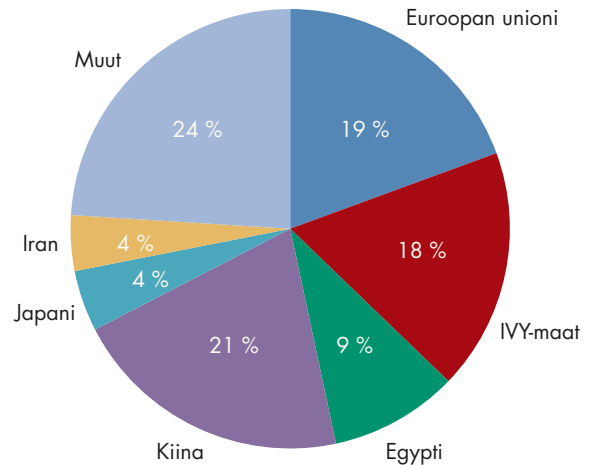
Kuva 1. Venäjän sahatavaran tuotanto ja vienti 1989–2010, milj. m³ (Faostat). Vuodet 1989–1991 Neuvostoliitto.

laatuisten massa- ja paperiteollisuuden tuotteiden tuotantomäärien kasvu.

Sahatavaran tuotantoon investoitu paljon

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Venäjän sahatteollisuuden kehitys on ollut nopeaa, sillä merkittävä osa metsäsektorin investoinneista on kohdistunut toimialalle. Esimerkiksi vuosina 2008–2009 investoinnit sahatteollisuuteen (ml. puulevyjen tuotanto), noin 2 miljardia euroa, käsittivät yli puolet Venäjän koko metsäsektorin investoinneista. Suunnitellut investoinnit massa- ja paperiteollisuuteen ovat toki huomattavasti sahatteollisuutta suuremmat, mutta monia projekteja on lykätty tai kokonaan haudattu. Massa- ja paperiteollisuuden investointien esteenä ovat olleet paperin kysynnän ja hintojen lasku sekä ulkomaisesta näkökulmasta Venäjän edelleen korkea maariski ja epävarmuus liiketoimintaympäristön toivuudesta ja ennakoitavuudesta.

Virallisten tilastojen mukaan 2000-luvulla uutta sahauskapasiteettia on otettu Venäjällä käyttöön 7 miljoonaa kuutiometriä, josta suurin osa, 66 prosenttia, Luoteis-Venäjän federaatiopiirissä. Kokonaan uusien sahalaiteiden lisäksi uusia sahalinjoja on rakennettu olemassa oleviin laitoksiin, jolloin niissä olevien vanhojen sahalinjojen käyttöä on vähennetty. Ilmoitettu sahauskapasiteetin käyttöaste oli vuonna 2010 koko Venäjän osalta 52 prosenttia ja Luoteis-Venäjän osalta 58 prosenttia. Sahauskapa-

Kuva 2. Venäläisen sahatavaran vientimäärien kohdentuminen alueittain 2009 (Faostat).

sateetin alhainen käyttöaste näkyy sahatavaran tuotantoluvuissa: Venäjän valtiollisen tilastotoimiston Rosstatin mukaan sahatavaran tuotantomäärä ei sahatteollisuuden investoinneista huolimatta kasvanut vuosien 2000–2010 välillä käytännössä lainkaan. Toisaalta YK:n alaisen FAOSTATin epävirallisten lukujen mukaan sahatavaran tuotanto olisi samaan aikaan kasvanut noin 8 miljoonaa kuutiometriä eli lähes 40 prosenttia. Huolimatta Venäjän sahatavaran tuotantolukuihin liittyvistä epävarmuustekijöistä on selvää, että sahauskapasiteetti Venäjällä ja erityisesti

Luoteis-Venäjällä on viime vuosien investointien myötä sekä kasvanut että uusiutunut samalla, kun venäläisen sahatavaran asema vientimarkkinoilla on vahvistunut.

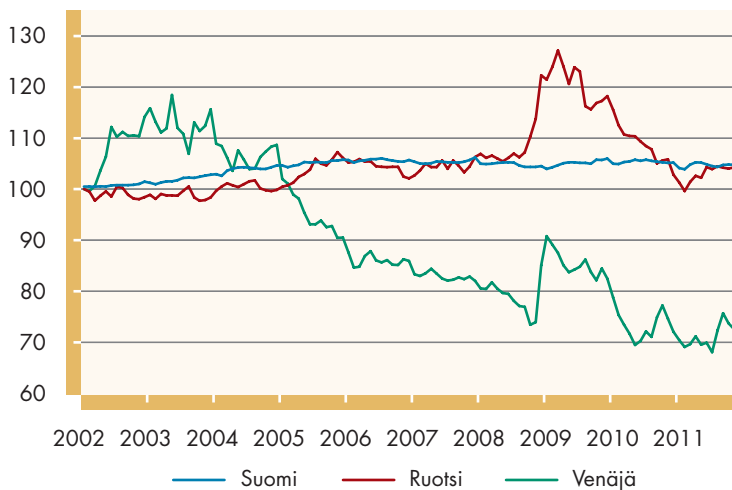
Luoteis-Venäjän sahatavaran tuotanto vastaa noin kolmannesta koko Venäjän sahatavaran tuotannosta ja sen merkitys ja vaikutus suomalaisesta näkökulmasta Euroopan vientimarkkinoita ajatellen on suuri. Kaukaisilla Uralin takaisilla alueilla sahatavaran tuotanto on myös huomattavaa. Siperian ja Kaukoidän federaatiopiiriin osuus Venäjän sahatavaran tuotannosta oli yli 40 prosenttia vuonna 2010. Erityisesti Kiinan mutta myös muun Aasian vientimarkkinoiden kannalta Venäjän itäisten alueiden sahatavaran vientipotentiaali on huomattava. Itäisten alueiden sahateollisuuteen ei kuitenkaan ole tilastojen mukaan juurikaan investoitu 2000-luvulla.

Hintakilpailukyky vaikuttaa markkinaosuuksiin

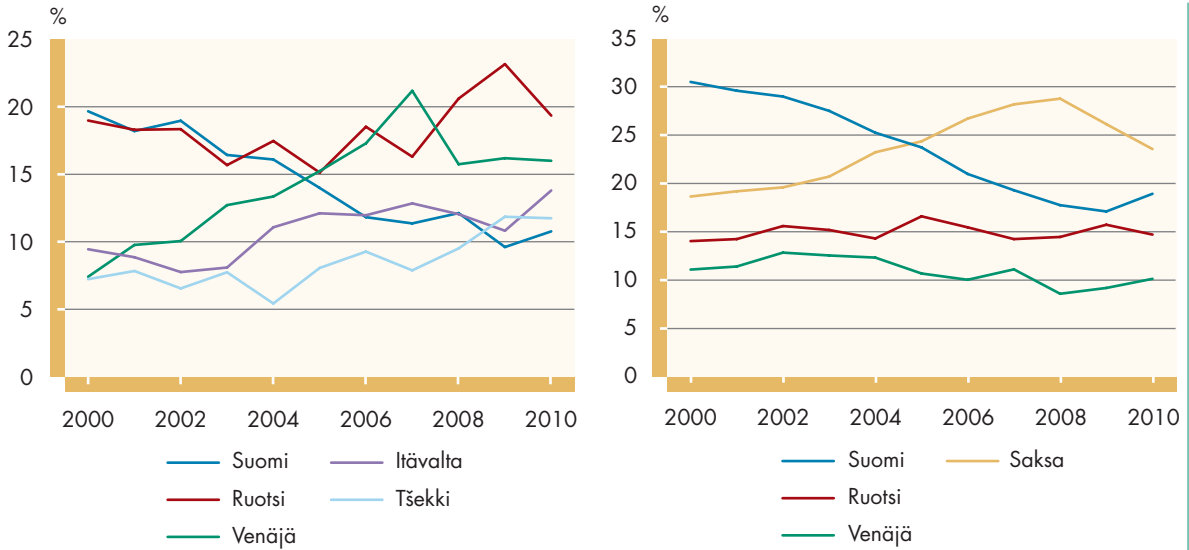
Euroopan sahatavaramarkkinoilla on viime vuosina ollut runsaasti ylitarjontaa ja tämä on näkynyt sahatavaran hintojen heikkona kehityksenä. Eurooppaa vaivaava velkakriisi on heijastunut rakentamiseen ja pakkausteollisuuteen, minkä vuoksi sahatavaran kysyntä on elpynyt hitaasti. Lisäksi mittavat investoin-

nit vuosituhaten vaihteen jälkeen sahauskapasiteettiin Keski-Euroopassa ovat lisänneet sahatavaran tarjontaa. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna venäläisen sahatavaran tarjonnan kasvu on 2000-luvulla kiristänyt Euroopassa kilpailua entisestään, ja suomalaisten sahureiden markkinaosuudet useassa maassa ovat pienentyneet samalla, kun venäläiset tuottajat ovat pystyneet kasvattamaan omia markkinaosuuksiaan.

Sahateollisuuden kansainväliseen kilpailukykyyn ja markkinaosuuksien kehitykseen vaikuttavat monet tekijät sahatavaran kysynnän ja tarjonnan muutosten ohella. Tuotannon tekijä- ja kuljetuskustannukset markkinoille ovat merkittävimpiä kustannustekijöitä, jotka sahateollisuus kohtaa, mutta joihin se voi myös itse osaltaan vaikuttaa esimerkiksi logistiikkaa kehittämällä. Erityisen paljon kansainväliseen kilpailukykyyn vaikuttaa kuitenkin valuuttakurssien välinen kehitys, joihin sahateollisuus ei pysty vaikuttamaan. Venäjän sahateollisuuden kohentunut hintakilpailukyky 2000-luvun alkupuolella perustui vuoden 1998 ruplan devalvaation jälkimaininkien lisäksi halpaan raaka-aineeseen, työvoimaan ja tuottavuuden nopeaan kasvuun. Korkealla pysynyt inflaatio ja ruplan vahvistuminen heikensivät kuitenkin nopeasti hintakilpailukykyä. Euron nopea vahvistuminen muihin keskeisiin valuuttoihin nähden vuoden 2008 loppupuolella paransi jälleen

Kuva 3. Suomen, Ruotsin ja Venäjän reaalisin hintakilpailukykyyn kehitys 2002–2011, 2002:1 = 100.

Kuva 4. Sahatavaran markkinaosuuksien (osuus tuonnin kokonaisarvosta) kehitys Saksassa (vasen kuva) ja Ranskassa (oikea kuva) 2000–2010 (Eurostat).

hetkellisesti venäläisen – ja myös ruotsalaisen – sahatteollisuuden reaalia hintakilpailukykyä. Suomi, joka pystyy vaikuttamaan kilpailukykyynsä euroalueella vain suhteellisten kustannustekijöiden muutosten kautta ilman valuuttakurssimuutoksia, on menettänyt sahatavaran markkinaosuuksia Euroopassa koko 2000-luvun ajan. Heikentyneen kruunun ohessa Ruotsi on puolestaan voittanut lisää markkinaosuuksia Euroopassa halvan myrskytuhoapuun ansiosta.

Vaikka Venäjäkään ei pysty sivuuttamaan kansainvälisen kaupan ja globaalin talouskasvun hidastumisen vaikutuksia, maan bruttokansantuotteen ennakoitaan kuitenkin kasvavan lähivuosina 3–4 prosentin vuosivauhtia lähinnä öljyn viennin ja sen maailmanmarkkinahintojen nousun seurauksena. Tämä euromaita selvästi rivakampi talouskasvu aiheuttaa ruplalle vahvistumispainetta. Vaikka inflaation ennakoitaan lähitulevaisuudessa myös hidastuvan hetkellisesti, se pysyy selvästi euroaluetta korkeampana. Yhdessä nämä tekijät heikentävät Venäjän reaalia hintakilpailukykyä. Ruplan vahvistumis- paineesta osa tosin voi purkautua lisääntyvän tuon- nin ja vaihtotaseen ylijäämän supistumisen kautta. Esimerkiksi vuoden 2011 syksyllä valuuttapako Venäjältä johti ruplan heikentymiseen vastoin kaikkia

talouden perusfundamenteja. Vaikka samanlainen valuuttatulojen ulosmarssi on mahdollista myös tulevaisuudessa Venäjän investointi-ilmapiirin pysyessä epävarmana, reaalian hintakilpailukyyn huomattavaa parannusta ei kuitenkaan ole näköpiirissä. Loppuvuodelle 2012 ennakoitun inflaation kiihtymisen vuoksi keskuspankki voi joutua jopa nostamaan korkotasoa, mikä vahvistaisi ruplaa entisestään. Kesällä voimaan astuva Venäjän WTO-jäsenyys todennäköisesti lisää myös raakapuun vientiä ja tätä kautta vähentää kotimaan jalostukseen jäävää tukia. Kasvava pula tukeista puolestaan heikentää edelleen venäläisen sahatteollisuuden kilpailukykyä euroalueella ja saattaa johtaa markkinaosuuksien menetyksiin.

Sahatavaran kulutuksen painopiste siirtymässä Aasiaan

Kiinan ja muiden kehittyvien maiden Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa nopeammat talouskasvut ovat siirtäneet metsäteollisuustuotteiden ja raakapuun kysynnän kasvun ohella myös sahatavaran kysynnän painopistettä Aasiaan ja osittain myös Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään. Sahatavaran kauppavirtojen

kääntymistä näille alueille on tukenut rakentamisen hiipuminen Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Pohjoisamerikkalaiset sahurit ovat purkaneet omaa ylitarjontaansa ja heikkoa markkinatilannetta Yhdysvalloissa lisääntyneillä toimituksilla Aasiaan. Myös Venäjä on onnistunut lisäämään sahatavaran vientiä Kiinaan. Venäjän runsasmetsäiset Uralin itäpuoliset alueet ovat maantieteellisesti edullisessa asemassa Kiinan markkinoita ajatellen ja onkin ennakoitavissa, että tulevaisuudessa sahatavaran sekä muiden metsäteollisuustuotteiden tuotannon ja viennin kasvu kiihtyy erityisesti juuri näillä Venäjän alueilla.

Kirjallisuutta

Karvinen, S., Välkky, E., Gerasimov, Y. & Dobrovolsky, A. 2012. Northwest Russian forest sector in a nutshell. Metsäntutkimuslaitos. 138 s.

Mutanen, A. 2006. Estimating substitution in coniferous sawnwood imports into Germany. *Journal of Forest Economics* 12: 31–50.

Viitanen, J. & Hänninen, R. 2010. Suomen sahateollisuuden kansainvälistyminen. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2010: 165–171.

—, Mutanen, A. & Hänninen, R. 2011. Impacts of Russian roundwood and sawnwood exports on markets – a Finnish perspective. Julkaisussa: Välkky, E., Viitanen, J. & Ollonqvist, P. (toim.). Impacts of changes in forest and economic policy and the business preconditions in Russia and Finland. *Metlan työraportteja* 218: 51–70.

■ YTT Jari Viitanen ja MMM Antti Mutanen, Metla, Joensuun toimipaikka. Sähköposti jari.viitanen@metla.fi